

**RAZLIKE U SADRŽAJU TERMINA STUDIJSKI ODSJEK I
KATEDRA I MOGUĆNOSTI ORGANIZIRANJA NA
VISOKOOBRAZOVNOJ INSTITUCIJI**

**DIFFERENCES IN TERMS OF STUDY DEPARTMENT AND CHAIR,
THE POSSIBILITY OF ORGANIZING ON HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS**

**prof. emeritus dr. Safet Brdarević
prof. dr. Sabahudin Jašarević
asistent, Emir Đulić
Univerzitet u Zenici
Zenica**

REZIME

U oblasti visokog obrazovanja se tradicionalno koriste termini katedra i studijski odsjek određenog naziva kroz zakone koji tretiraju ovaj nivo obrazovanja, normativna akta visokoškolskih institucija, oblike organizacije i u svakodnevnom razgovoru u akademskim krugovima. Razvojem struke i nauke te sistema visokog obrazovanja povećao se broj studijskih odsjeka i katedri i pojavio problem racionalnog organiziranja ovog nivoa obrazovanja u ukupnoj hijerarhiji visokoškolskih institucija. Među ostalim idejama za rješenje problema javila se ideja da se ukinu katedre ili odsjeci ili da se spoje. U radu se razmatraju mogućnosti rješenje problema u realnim visokoškolskim institucijama.

Ključne riječi: katedra, studijski odsjek, sličnosti i razlike, mogućnost organizacijskog pripajanja,

ABSTRACT

In the field of higher education is traditionally used the terms of the chair and study department of a certain name through the laws governing this level of education, normative acts of higher education institutions, forms of organization and daily conversation in academic circles. With the development of the profession and science of this higher education system, the number of study departments and chairs is increased and the problem of rational organization of this level of education in the overall hierarchy of higher education institutions emerged. Among the other ideas for solving the problem, there was the idea of abolishing the chair or departments or joining them. The paper deals with the possibilities of solving problems in real-time higher education institutions.

Keywords: chair, study department, similarities and differences, the possibility of organizational merger

1. UVOD

Katedra je osnovna nastavno – naučna jedinica na fakultetu (univerzitetu) koja objedinjava više srodnih predmeta (kolegijuma) [1,7]. Katedra je predmet predavanja na visokoj školi ili univerzitetu. To je zbor predavača jedne ili nekoliko srodnih disciplina na univerzitetu [2]. U

aktuelnom vremenu broj katedri i studijskih odsjeka se zbog različitih razloga povećava naročito na javnim univerzitetima u zemljama proizašlim iz bivše Jugoslavije:

- povećana želja nastavnog osoblja za brzim napredovanjem u karijeri (naučna i organizacijska hijerarhija),
- nekvalitetna zakonska regulativa i u razvijenom svijetu sa velikom tradicijom visokog obrazovanja nepoznata (docent može biti šef katedre, u Njemačkoj i Francuskoj samo redovni profesor),
- nekvalitetan nadzor nad visokom obrazovanjem,
- materijalna korist od zvanja šefa katedre i šefa odsjeka (prosječno 8 do 10% od osnovne plate za nastavnu normu),
- potrebe tržišta rada za novim studijskim odsjecima itd.

Rezultat djelovanja ovih i drugih razloga su veliki broj rukovodilaca (menadžera) na trećem nivou organizacijske strukture koji se za integrisane univerzitete srednje veličine (cca. 4000 do 5000 studenata) kreće oko 40 – 50 šefova katedri i cca. 25 – 35 studijskih odsjeka odnosno prosječno cca. 75 rukovodilaca trećeg nivoa organizacijske strukture [10,7].

Posljedice takvog stanja su:

- problemi u koordinaciji tolikog broja organizacionih jedinica, teškoće usaglašavanja, spor protok informacija, i vertikalno i horizontalno,
- nedovoljno obrazovan menadžment trećeg nivoa za izvršavanje misije, ostvarenje vizije i izvršavanje zadataka njihove organizacione jedinice,
- smanjivanje kapaciteta, naročito katedri, ispod minimuma za izvođenje iole ozbiljnijih stručnih i istraživačkih projekata. Prosječan broj zaposlenih na katedri u integrisanim univerzitetima srednje veličine je cca. 2,30 – 3,00. Znači šef i jedan do dva istraživača,
- povećani troškovi za plate menadžera trećeg nivoa organizacione strukture. Uz prosječan broj ovih rukovodilaca i dodatak na platu od 10% osnovice to čini oko 90 mjesečnih plaća, prosječno po cca. 3.700 KM bruto što čini trošak oko 40.000 KM godišnje.

2. VARIJANTE RAZMIŠLJANJA O RJEŠENJU PROBLEMA

Na osnovu iznešenih podataka u prethodnoj tački jasno se može uočiti potreba za rješenjem problema. Na osnovu diskusija na nadležnim organima visokoškolskih institucija (nastavno – naučna vijeća, naučna vijeća, senat univerziteta, poslovni kolegiji organizacionih jedinica univerziteta, senata i upravnog odbora) mogu se uočiti tri razmišljanja:

- ukidanje katedri (postoji takvo rješenje na malim univerzitetima i dva srednja javna),
- spajanje jedinica katedri sa jedinicama studijskih odsjeka i
- smanjenje broja katedri udruživanjem u manji broj i smanjenje broja studijskih odsjeka ukidanjem onih koji imaju mali broj studenata (ukupno i po godinama) što traže i neki zakonski akti u oblasti visokog obrazovanja [10].

Prije nego počnemo razmišljati o izboru jedne od ove tri ideje ili neke četvrte, treba pokazati da se sadržaji termina katedra i studijski odsjek preklapaju u dijelu misije (ne i vremenski) ali ni blizu ne poklapaju.

2.1. Katedra (misija, ciljevi)

Katedra je osnovna jedinica visokoškolske institucije (univerziteta) koja sadrži dovoljan kapacitet za obrazovanje kadrova u određenoj stručnoj i naučnoj oblasti (više predmeta – disciplina) i rješava stručne i druge probleme sredine u kojoj radi (društvena zajednica – osnivač – tržište) primjenom savremenih istraživačkih metoda. Može se reći da katedra ima dva dijela misije:

- a) Visoko obrazovanje kadrova u određenoj oblasti, koji će svojim sposobnostima i kompetencijama zadovoljiti potrebe tržišta. Taj angažman se ne odvija tokom čitavog studija, nego samo u semestrima u koje su raspoređeni predmeti – discipline koje pripadaju katedri. One kao izlaz svog procesa rada ne daju zaokružen profil znanja studenata.
- b) Stručni, istraživački i naučni rad usmjeren na rješenje raznih problema društvene zajednice (tržišta), razvoj novih znanja, materijala, procesa i proizvoda. Kroz ovaj dio misije katedre daju izlaz koji ima upotrebnu vrijednost koju je neko spreman da plati. Proces je najčešće jednokratni, ima svoj početak i kraj. Znanja stečena u ovom dijelu misije treba da posluže i u izvođenju prvog dijela misije kroz inovacije nastavnih programa predmeta iz domena katedre. Da bi katedra mogla da izvršava ovaj dio misije potreban je dovoljan kapacitet (obim i struktura) da se uhvati u koštac sa istraživačkim problemom. To svakako nije 2,5 do 3 zaposlena na katedri. Zbog ovoga (i drugih veoma uticajnih faktora okruženja univerziteta) sve je manje istraživačkih projekata, a članovi katedre se pretvaraju u učitelje (svi imaju duplu normu).

2.2. Studijski odsjek

Studijski odsjek okuplja nastavno osoblje (nastavnici, saradnici) koje tokom ukupnog studija (I, II i III ciklus) obrazuje kadrove određene specijalnosti (koja se upisuju u diplomu) do sposobnosti i kompetencija koje zadovoljavaju potrebe tržišta rada i poslodavaca. Proces studijskog odsjeka je kontinuiran i traje propisano vrijeme (tri, četiri, pet..... godina).

Znači studijski odsjek ima definisane:

- ulaz (završenici četverogodišnjih škola),
- proces (kontinuirani, tri, četiri ili pet godina, definisan nastavni plan i program raspoređen po semestrima) i
- izlaz (završenik određenih sposobnosti i kompetencija i definisanog zvanja).

Takođe se može zaključiti da studijski odsjek ima samo jedan dio misije – obrazovanje. Katedre mogu u vršenju iste misije da koriste znanja i iskustva stečena u dijelu svoje misije, stručni, istraživački i naučni rad. To je i eksplicite definisano u normativnim aktima univerziteta kao inovacija znanja (obično 10 – 15% gradiva koje nastavnik može uvoditi bez posebnih procedura izmjena nastavnih programa).

3. POREĐENJE MODELA RJEŠENJA PROBLEMA

Iz činjenica predstavljenih u tački 2. lako se može izvući zaključak da se ideja spajanja katedri i studijskih odsjeka u jednu vrstu organizacione jedinice ne može realizovati zbog:

- nepoklapanja misije,
- vremenske nesaglasnosti procesa,
- nepoklapanja rezultata rada – izlaza (odsjek – dovršen izlaz i definisan, katedra – nedovršen izlaz) i
- pretvaranja univerziteta u visoke škole.

Ideja o ukidanju katedri može se primjeniti na male univerzitete i visoke škole. Ideja o smanjenju broja katedri njihovim okrupnjivanjem i ukidanjem nekonkurentnih studijskih odsjeka je optimalan pristup sa širokim dijapazonom rješenja koja zavise od više faktora:

- veličine i karakteristike ulaznog tržišta na koje konkretan univerzitet preferira (geografski prostor, broj stanovnika, natalitet, emigracija, broj maturanata, konkurencija drugih univerziteta),
- veličina izlaznog tržišta odnosno mogućnost i potrebe tržišta rada,
- struktura društvene reprodukcije u FBiH i BiH (udio industrije, udio usluga, veličina BDP, veličina investicija, primjena informatičkih tehnologija).

Koji god pristup odabrali, on treba biti baziran na projektnom pristupu (projektni tim, projektni zadatak, rok, budžet) uz angažman najkvalitetnijeg kadra koji zna koristiti brojke, a onda misliti na onovu brojki.

4. ZAKLJUČAK

Katedre i studijski odsjeci su osnovne organizacione jedinice visokoškolskih institucija, posebno integrisanih univerziteta, u kojima se operativno realizira njihova misija u sve težim uslovima društvene reprodukcije koje karakteriše:

- pad nataliteta,
- ekonomska emigracija,
- visoko učešće zaposlenih u neefikasnom javnom sektoru,
- male mogućnosti investiranja i
- visoka konkurencija, često neregularna, na tržištu usluga u visokom obrazovanju.

Ove karakteristike aktuelne realnosti zahtjevaju veoma aktivno dejstvo ukupnog menadžmenta visokoškolskih institucija i svih zaposlenih.

5. REFERENCE

- [1] Leksikon Jugoslovenskog leksikografskog zavoda, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb 1974.
- [2] Klaić, B.: Rječnik sabranih riječi, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1984.
- [3] Okvirni zakon o VO BiH, Sl. Novine
- [4] Zakon o visokom obrazovanju ZE – DO, Službene novine
- [5] Statut UNZE
- [6] Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta UNZE
- [7] Pravilnik o katedrama UNZE
- [8] Buble, M.; Projektiranje organizacije, Informator, Zagreb 2005.
- [9] Samoevalucijski izvještaj za 2017. godinu – skraćena verzija, UNZE 2018.
- [10] Standardi i normativi u visokom obrazovanju ZE – DO kantona, Službene novine ZE – DO kantona